

Starobosanski nadpisi u Bosni i Hercegovini.

(V. Viestnik God. XII. str. 119.).

XCIX.

S naopaka sa strane utarak :

Д		Управо напредиа :
РЕОМ		ЦРЪКВЦЕ
		изпод
У		ОЕ ПОСМ

Po sriedi je udubljeno kao za prikvačivanje kamena ili za udaranje *sv. moći*.

Cita se: Redom(ni)č(ke) crkv(i)ce oe. (? ove) post(avi)

Utarak od vapn. dug m. 0,20; šir. m. 0,12 Utarak je ugrađen u hambar kod manastjera u Šćitu-Radiljevcu kod Prozora (u Rami). Ovaj je nadpis riedak, jer je s katoličke crkve.

C.

O□OE ~
 HANB . HZ .
 ... AYEOA II ...
 ZHDO
 H C| | B
 . NEZb
 II

Cita se: Ovoe ~
 Jan . iz .
 (Kov)ačeva P(ola)
 zido
 i s| | b = sv. biljeg.
 (K)nez
 P(etar)

Utarak od vapn. dug m. 0,35; šir. m. 0,9 1/2. Utarak je ugrađen u hambar kod manastjera u Šćitu-Radilevcu kod Prozora (u Rami). Ono je B u C+K od pismenijeh, t. j. S kako se pisalo u Bosni.

Mučno mi je dovesti u svezu prvi utarak s ovijem drugim, te rek bi, da je svaki po sebi. Fra Jer. Vladić u djelcu »Uspomene o Rami i t. d.« na str. 22. ovako piše: »Ovaj je samostan svetoga Petra kod neke prastare crkve, u pustošnom mjestu¹⁾, a to pustošno mjesto neće biti drugo van današnji Šćit, gdje je sada župski stan i novo podignuta crkva, gdje su obstojale ogromne zidine još sve do godine 1855, dok nije tude zasnovana župska kuća«. Uniže će :

¹⁾ Deserto in loco (Gonzaga. De origine Seraphicae Religionis Franciscanae Romae 1587. pag. 515.).

» . . . medjuto je u poviesti i ljetopisih samostan uvijek bilježen imenom Rama. Nadilje dokazom su bivše zidine, koje se sada mogu viditi garave na gornjoj strani župskog stana u podrumu (? ovo je rimsko), na kojih je odpočeta gradnja, a imade i sad živih, koji dobro pamte, kad su zidovi bili u dobru uzgor stanju, koje (str. 23.) su većom stranom od prilike prije 60 godina porušili bezi Kopčići i vukli za zidanje svoje džamije i vikaonice; dokazom su mnoge crkvene stvari, našaste u ruševinah pri podizanju župskoga stana, poimence još dobro sačuvanih ali ponešto napuknutih nekoliko malih zvončića, kojimi se obično zvoni pri misi . . . ; dokazom je voda, koja je dovedjena iz daljine jednog po prilici kilometra, zvana *voda fratarska*, a narod priča, da se je prije toga zvala *Šestan* (ovgdje se našlo rimskih cievi, op. V.); napokon ono prostrano na sve strane izkapano groblje sve do danas u okolo sadašnjeg stana i crkve, što potvrđuje i onu gornju našu tvrdnju i narodnu predaju (tu su se našla i dva rimska nadpisa — op. V.)«
 Dalje će: »Ni jedan od onih, koji pišaše ob ovom samostanu, ne zapisa uprav godine, kada je napravljen, nego svaki kaže od prilike oko g. 1500, a to mislim za to, što im nije niti poznato bilo vrijeme pravo, nit godina njegova postanka. Samo Greiderer ne okolišava, nego baš meće u tu godinu, akoprem si na drugom mjestu protuslovi, kako ćemo niže viditi«. Uniže će: » . . . da bi mogla nositi naslov vikarije, za što je po propisih reda potrebito u redovitom stanju, da ima petnaest samostana povrh toga opunovlasti ju (t. j. vrhovno starješinstvo reda franjevačkoga u Rimu), neka bi si podigla još koji samostan na sigurnijem i zaklonitijem mjestu, što je ova radostno primila, ter i u djelo privela, i eto u ovoj epoki (između godine 1451. i 1478. — op. V.) i samostana u Rami¹⁾ medju ostalimi novopodignutimi i utjelovljenimi vikariji bosanskoj, u čem nas jošter bolje utvrđuje odredba obćega sbora reda našeg obdržavanog u Asizu god. 1493., koj zabrinut franjevci stanujućimi u *kustodiji ramskoj*²⁾, izdade slijedeće naredbe glede njih: 1. da kustos (str. 25.), ujedinjenih kustodija svetoga Nikole u Mileševu i svete Marije Sodoniko (dolnje Hercegovine) bude ondje (u Rami) povjerenikom vikara bosanskoga i t. d.« Navedeni bi nadpis bio od

¹⁾ Greiderer. *Germania Franciscana*. pag. 66.

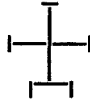
²⁾ *Orbis Seraphicus* Th. III. p. 135. *Capitulum generale* 48. *Chronologia Ordinis* t. 1. p. 146.

svršetka XV. v., baš negdje za utemeljenja dotičnoga manastjera u Rami.

CI.

†	Cita se:	†
ACC PAB		Ase rab
BOГ		Bog-
ДАН (u sv. AN)		dan
З Р П Н		7188 (po Hr. 1680.)

Ovo je najstariji krst u Bjelušanskomu greblju u Mostaru, biva u spomenutomu je greblju po prilici do četiri stotine krstova s nadpisima. Krst je prosto izradjen od kamena sigasa, a sada mu je ulomljeno jedno pero. Visok je m. 0,67; u perima mu m. 0,33; debeo je m. 0,15. Kod opisanoga je drugi prvobitni krst, al manji, a na njemu je udubljen krstić ovoga oblika:

Spomenuti se krst vidja samo na starinskijem spomenicima, t. j. stećcima, pa i na pergamenama.

CII.

HC † XC
 NI KA
 ПОУИВАЕТ РАБЪ БОЖИ САВА
 ЯРАНИЧЪ БОГЪ ДА ГА ПРОСТИ (u sv. УЪ, ЪД)
 ПРЕСТАВИ СЕ
 1747

Čita se: Is † Hs Nj ka Počjvaet rab boži Sava Jaranič Bog da ga prostj prestavi se 1747.

Ovaj je krst u Bjelušanskomu greblju u Mostaru. Krst je od vapn. i visok je m. 0,56; u perima mu m. 0,35; debeo m. 0,12.

CIII.

Prvi je redak odbijen.

... ДМНТРОМЪ НА СВОЕН ЗМАН (u sv. MH, LH)

ПОСТА

ПО ПИСА ДНѢКН РАДОСЛАВЪ И ЮРЪН (u sv. ON, HЪ, AK)

Cita se: . . . Dmitrom na svoei z(e)mli posta(više bilig) to pisa dijaki Radosav i Juri.

Ovaj je stećak od pržinaša. Neotesan je, te izgleda kao *hrtina*. Dug je m. 2; širok m. 1,20; visok m. 1,20. Stećak je kod crkvišta u selu Tetimi blizu Koraja (opština je Koraj, Bjelinski kotar, a Dolnjo-Tuzlansko okružje). Spomenik je okrenut od istoka k zapadu, a nadpis je s južne strane (bio je u tri redka), te se čita od zapada k istoku.

Od spomenutoga stećka put sjevera je brežuljak, t. j. daleko trideset koračaja. Ovaj je brežuljak zarastao u šumu, a samo je navrh njega nešto malo ravnice, te se vidi, da je tu bila negda povelika sgrada. Još je u naokolo zida u zemlji, te je debeo preko jednoga metra, biva spomenuti je zid od kamena i u klaku je. U toj je sgradi i sige liepo okresane (t. j. umiešane), a tako i lapislacula obojenijeh raznovrstnom bojom, te mi piše g. Tomo Dragičević, da je sgrada iznutra unaokolo bila omašćena (ofarbana), pa, da je ovo opalo s duhara, al bi se svakako moglo pomisliti na mozaik. Tu je svud unaokolo do pedeset manjijeh i većijeh stećaka, pa jih je dosta zaraslo u zemlju, a mnogo su jih Turci isjekli i pokvarili za svoje nišane (mrtvačke biljege). To se mjesto zove crkvište, a po narodnomu je predanju tu bila crkva, te su je Turci razorili onda, kad su osvojili Bosnu. Priča muhamedanac iz Koraja, da je tu u crkvištu i sada zakopan *dobri* t. j. *svetac*. Jednom je davno došao neki čovjek preko Save (t. j. iz Avstrije), te je platio Turčina, da ga odvede na ono mjesto. To je Turčin jedva i dočekao, pa povede onoga Avstrijanca, te uzme onoga sveca, odnese ga do Save i izruči ga onomu strancu. Kad se nazad povratio, teško se razbolio, te mu pale noge, pa onako sakat nije ni iz kuće nikuda mogao. Sutra dan se je onaj svetac opeta povratio na prijašnje mjesto.

Drugi opeta pričaju, da su tu Turkinje sterale djetinje pelene (krpe), onako nečiste, ispred crkve i po crkvi, pa, da je ojednom nestalo crkve, biva, da je pobjegla u Mitrovića, pa, da je tamo i sada.

Svakako je na ovomu mjestu bila drevna bosanska crkva uz manastjer i nekropolu, pa je spomenuta tradicija od neke zlamenitosti, a osobito, kad je iz usta bošnjaka, pristaše muhamedovske vjere.

Navedeni utarak nadpisa sadrži pokratice, a toga je riedko u starobosanskijem nadpisima. Osvrnuti se je na rieči ДНЪКН i ЮРЪН

(t. j. ЮРАН), jer je riedko na stećcima slovo Ю, pa rek bi, da opisani stećak spada u najstarije, a na njemu je nadpis drevni ćirilski. Ovaj mi je nadpis poslao, uz dotične podatke, naš vrli povjerenik g. Tomo Dragičević. Hvala mu!

CIV.

Nadpis je unaokolo na pečatu:

† МАНАСТНРЬ · ЛАБОСН-І-НЬ * ХРАМЬ *
□Ъ□ЄДЕННЕ * ПРЄСПНЄ * БЦЄ

Čita se: †. Manastir . Labostjn * hram * Vvedenie * Prestie * Bce.

Pečat od žute tuči teži grama 21; premjer mu je 42 mm.; srednja debljina 1 mm.; visina petlje 19 mm.; debljina iste 2 mm. Petlja je poslije dodana, te rek bi, da je starinska, popravljena.

U polju je na pečatu urezan hram sa tri kubeta, t. j. dva pobočna manja, a po sriedi veliko kube. Na pobočnomu je kubetu, t. j. s desne strane, kao u spakatu živopis sprieda. Uz kube je po sriedi s desne i s lieve po krst †, a s desne se strane iza istoga kubeta spuštaje angjeo nizdoli kao u hram. Na kubetu su, s lieve strane, sprieda dva prozora, a tako je i na hramu na pročelju s desne kod vrata prozor, a jedan s lieve kod otara. Svako je kube fino osnovano na arkadama, te se vidi po njima, da je pečat iz XIII. v, a to sloga bosansko-vizantijskoga, pa to ispada osobito po vrsti slova. Kod otara je u hramu (hram je u presieku) s desne strane starac sveštenik pod bradom u vladičanskoj ornamentisanoj stolici, te prima Bogorodicu (u mladjahnoj dobi), koja je pred njime prama desnoj, a starac je (Simeon?) okrenut put lieve. Iza Bogorodice su dva lica, t. j. s desne je Josip, a s lieve mu Ana. Iza Josipa i Ane opeta su za njima tri ženska lica. Svi su obučeni u dugijem haljinama poput dalmatika, a na glavi jim je svetiteljski torac (aureola). Prosto polje nad Bogorodicom je ispunjeno cviećem, a tako je malko cvieća i pod nogama. U rieči ЛАБОСН-І-НЬ je А urezano s naopaka.

Poznata nam je zadužbina carice Milice *Ljubostinja*, al nam je za sada novo ime hrama i manastjera ЛАБОСН-І-НЬ, a taj je hram uz manastjer svakako bio u današnjoj Hercegovini, te nam od njega samo sada preostaje gomila kamenja, pa samo sbori svietu navedeni pečat. Navedeni je pečat našao neki težak u Dumnu, u Mandinu selu, pa ga prodao nekakvu jeromonahu, a ovaj ga po-

klonio Visokopr. Gospodinu mitropolitu S. Peroviću u Mostaru, pa se isti čuveni rodoljub dostojao, da mi ga posudi preko prijatelja mi g. Rista Ivaniševića, dičnoga Srbina iz Mostara, da ga po tenanu proučim i o njemu izvjestim u javnosti.

Tražio sam što god izvjestna o manastjeru u Dumnu, al mi je g. Toša Ivanišević samo znao kazati, da mu je Sava Vukanović iz Dumna pričao, da se je spomenuti manastjer zvao *Labostin* ili kako drugi kažu *Hlabostin*. Vid Vuletić-Vukasović.

Četiri staro-hrvacke bogomolje u Primorskoj županiji (Parathalassiji).

(Sa slikama*).

Crkva S. Trojstva u spljetskom polju kod Poljuda. (Sl. 1.) O toj je crkvi najprvi pisao englez T. G. Jackson nazad tri godine¹⁾, a dotičan mu je opis, ali bez slike, objelodanio u hrv. prievodu neki M. A. na obvoju ovogodišnjeg br. 6 spljetskoga »Bnl. di arch. e st. dalmata«. Ovako piše o njoj Jackson u spom. prevodu :

»Malo podalje od grada naprama Poljudim, sakrivena megju vinogradima a pomučno je naći bez provodića, postoji njeka čudnovata porušena crkva Svetoga Trojstva, za koju mislim, da je niko nije jošte opisao«.

»Ista opstoji od nekog okružnog prostora njekoč svodom pokrivena, ali od toga svoda opstoje sada teke prvi počeci a okružena je su šest apsida, koje se otvaraju sa okružnim lukovima nad središnjim prostorom. Zanimiva je takodjer i zbog toga, što odgovara toli u tlorisu koli u razmjerima sa dvjema crkvam u Zadru, sa krstionicom i sa sv. Uršulom, i kako sam već opazio sve tri imaju malne do palca razlike isti promjer od 20 nogu (6.04 m.) kroz svod. Crkva spljetska ima dvojna vrata u mimoležećim apsidama, manja vrata imaju jedan križ nad gornjim pragom, a glava veće je sastavljena od odlomka njeke rimske arhitrave uresene kao bobicama od krunice«.

»Jošter neki odlomci klasičnog graditeljstva su uzidani tamo i amo, a iz središta svodova istočnog i zapadnog visi njeka visaljka

*) Slike će izići na koncu radnje. Uredništvo.

¹⁾ Dalmatia the Quarnero and Istria — Knj. II. str. 72—74.